

CSUKÓDÓ ZSILIPEK (XI.)

MEG LEHET EZT A TÉBOLYT ÉRTENI?

BORDÁS GYŐZŐ

Már napok óta lázban voltam a rádió miatt. Látni és főleg hallani szerettem volna a csudamasinát, azt a szenzációs találmányt, amelyhez én nagy reményeket fűztem. Éppen ezért nem értettem, apám miért olyan közömbös iránta. Pedig neki is ki szerettem volna fejteni gyorsan formálódó véleményemet, sőt szilárd meggyőződésemet, hogy ha a rádió itt, Európában mindenütt tért hódít, és ez nem tűnt semmi messzi, sem meg nem valósítható elképzelésnek, szükség sem lesz többé újságra, meg talán könyvekre sem. Mert – s erről is határozott nézetem volt – minden hírt, tudósítást, riportot, sőt, akár még a verset és a regényt is csak beolvassák a rádióban, amit én, ha akarom, fekvé hallgathatok, akárcsak a londoni katedrális bűgő harangját.

– Még az iskola is fölöslegessé válhat, akár egy régi kacat – magyaráztam Klárának, amiben úgy véltem, gyors egyetértésre jutottam vele –, mert a fejünkre csatolhatjuk a hallgatót, kezünkben a papír és a ceruza, a nem létező drót másik végén pedig a világ legjobb történelem-, latin- vagy matematikatanára. Ha ez a hálózat kiépül – lelkesedtem, széles gesztusokat téve, mintha egy nagy festményt készítenék a világ újjászületéséről –, szabadon választhatnánk a világ bármely nyelve közül, s azon a nyelven tanulhatnánk, amelyen éppen akarunk.

Az újságok ekkortájt már cikkeztek róla, hogy kialakulóban van egy fejünk fölött húzódó és bennünket is befogó Athén–Stockholm–Madrid éteri háromszög, amelyben szabadon keveredhetnek a nyelvek, anélkül hogy egymást zavarnák, mert minden adó más-más frekvencián működne.

– Még az államnyelvek is megszűnnének, ami olyan szigorú szabály lett a hivatalokban, hogy még az idősebbekre is rászóltak, ha netán nem úgy kérték a postán a bélyeget.

Klára tudni vélte, hogy a nagyháromszög-elképzelésnek azonnal ellenszegült a Berlin–Párizs–London, úgynevezett kis háromszög, mert ha sok mindenben nem is, abban megegyeztek, hogy csakis a három nagy európai nyelv röpködhet szabadon az éter szárnyain, minden egyéb provinciális, kisebbségi, tehát nem alkalmas a tömegek számára. Hogy mindez némi zavart okozott a fejemben? Magyarként kisebbségi voltam az utcán, de a német tagozatom a gimnáziumban ugyancsak kisebbségének számított, éreztük ezt a bőrünkön nap mint nap. A megkettőzött kisebbségi sors tette, hogy számomra az a nagy háromszög volt az elfogadhatóbb, a távlatokat nyitó, a nagykapu, amelyen majd szabadon járhatunk ki-be, anélkül hogy minduntalan egymásba ütköznénk, gáncoskodnánk, lökdelőznénk. Gyerekszobám éjjeliszekrényére már odaképzelttem a masinát, az asztal mellé a táblát, a szekrényre meg a földrajzi térképet, merthogy anélkül a hegy-és vízrendszernek a tanulását nem tudtam volna megoldani, az országhatárokat pedig már mellőztem is tudatomban mint fölöslegeseket.

– De iskolai szertárakat csak nem rendezhetsz be otthon – hintette el bennem a kétely alattomos magvát Klára –, mert emberi csontvázat, preparált madarakat, gázlámpát, mikroszkópot nem tarthat mindenki otthon – mondta egy nagyszünetben, amikor előadtam előző este aprólékosan kidolgozott tervemet.

– Csak gyakorlati oktatásra kellene fönntartani a gimnáziumot – módosítottam a kész programon Klára kedvéért, de úgy véltem, ez nem több annál, mint mikor házunk építésekor a tervező anyám követelésére a hátsó tűzfal helyett a verandánál helyezte el a pincelejáratot, merthogy onnan vihar esetén beverhet az eső.

– És mi lenne a tornaórákkal? – kezdett most már akadékoskodni.

– Már az is valami, otthon legfeljebb nem a kötélre, hanem a körtefára másznánk, a tornatermet meg képcsarnokká alakíthatnánk, és az érettségi napján, mondjuk, az én kiállításommal avatnánk föl.

– Sándor királyt a bordásfalra akasztva, így gondolod?

– Miért ne, az egy jó festmény, még apám is elismerte.

Idegcsitett Klára kimondottan kételkedő sváb természete, de mert erősnek éreztem magam, hagytam, ragadjon magával fantáziám, s biztos voltam benne, hogy bebizonyítom, rádiós elképzelésem kikezdehetetlen, akár a gravitáció törvénye.

Mivel akkoriban vetődött fel Ú.-ban a mozi építésének az elképzelése, Klárával folytatott vitáim során a mozgóképet is segítségül hívtam; úgy láttam jónak, hogy mindazt, amit vizuálisan is látni kell, a moziban néznénk meg.

– Szóval úgy képzeled el, ha a bányákról tanulunk, akkor az Uráltól Normandiáig, a Lappföldtől Kréta szigetéig minden nagy bányába betekintünk. . .

– Miért ne? – vágta rá, s megörültem, hogy Klárának nem jutott eszébe, a sötétben nem lehet filmet készíteni.

– De mit csinálsz a Tejútta? Persze, Galileit ülteted a vászonra. Nem volna egyszerűbb a rádióban beszélgetni?

– Nem jók a példaid, de miért nem láthatnánk közelről, mondjuk, a Gibraltárt?

– És aztán egy igazi spanyol bikaviadalt is – vágta rá hetykén, nem is sejtve, milyen jó végszót ad, mert azonnal elkezdtem mondani, az milyen, hogyan néz ki, szakasztott úgy, ahogy Sztankovics doktortól hallottam.

– Tudod, a bikaviadalon a játék gyönyörű festői fölvonulással kezdődik. A menetet egy tiszta fekete ősspanyol díszruhába öltözött, gyönyörű, fehér lovon ülő lovas vezeti be, utána következnek a matadorok vagy torerók, arannyal dúsan hímzett, különféle színű selyemruhákban, majd a banderillerók, a peónok és a pikadorok következnek lovon, mind díszesen fölöltözve . . .

– És ezt a díszes kavalkádot, mi itt, fekete-fehérben havazó filmszalagon ugyanígy élvezni fogjuk. Nem is vagy te festő!

Fölszisszentem, mert Klára pikadorlándzsája szíven talált, de mert abban a pillanatban hatalmas piros posztó lebbent meg előttem, szivárgó sebbel ugyan, de támadni kezdtem.

– . . . leghátul jönnek – és itt kihagytam, hogy ugyancsak feldíszítve és kisallangozva – a nehéz lovak, amelyek feladata lesz az elhullott bikákat és a pikadorok lovait a színtérről kivontatni. Szóval a menet a zene hangjai mellett kivonul az arénába.

– Ezt majd a kaszinó fúvósnygyese fogja szolgáltatni – szúrt ismét közbe, úgy, hogy a pika a torkomba fúródott.

– A fekete lovas pár konvencionális szót mond . . .

– Amit akár a rádió is közvetíthetne.

Fújtam, ha még egyszer közbeszól, fölöklelem.

– . . . mire az elnök két emelet magasságból ledobja a bikaistállóhoz vezető ajtó kulcsát, megadva ezzel a játék kezdetét.

– És ekkor mi történik? Jön a bika?

– Még nem! Az aréna képe most a következő: legfölül van az elnöki emelvény, alatta az újságírópáholyok, asztalokkal, kényelmes bőrfotelekkel, mert minden bikaviadalról hosszú-hosszú, a legapróbb részletekig menő, az indulatokat is érzékeltető riportokat írnak, elsőként már az esti lapoknak.

– De ha a rádió kiszorította már a lapokat, hova írnak az újságírók? – tántorított meg újból, nem engedve, hogy mondatról mondatra fokozzam az izgalmakat.

– Most vezetik ki a bikát, amelyet előtte nyolc-tíz órán a sötétben tartottak. A bika a fénytől és az előtte lengetett posztótól kezd megvadulni és rohanni a peón után, aki mindjárt átveti magát a két méter magas kerítésen.

– Na ez már vígjátékba való – tette hozzá Klára, és gyorsan elfordult.

– Nem vígjátékba való – s tettem volna hozzá, hogy te ostoba, mert a matadort és a peónt felkoncolhatja a bika, de nem volt rá alkalmam, mert váratlanul és észrevétlenül ott termett az igazgatóm, és határozottan rám szólt:

– Pichler, itt nem magyarkodunk és nem politizálunk, megértted?

– Én csak egy történetet meséltem el – mondtam hebegve, mert a szó, hogy bikaviadal, szerbül eszembe sem jutott.

– Hallottam! De érettségi előtt nem volna jó egy igazgatói megrovás, nemde?

Ez volt számomra a kegyelemdőfés, s utólag végiggondolva az esetet, el tudnám képzelni, hogy egy bikaviadal metaforikusan a politikáról is szólhatna. Még e kellemetlen jelenet követő történelemórán megértettem, hogy Sztankovics doktor útibeszámolója után, mindjárt másnap, apám miért nem egy vérbő jelenetet vázolt rajzlapjára a bikával, hanem egy bekötött szemű lovat, pontosabban gebét, amely Sztankovics doktor szerint virslinek sem volt való; minden ízében reszketett a támadó bika előtt, mire a közönség fergeteges biztatása ellenére megkegyelmezett neki.

– Ki is fütyülték a bikát, mint ripacsot a színpadon.

Én is kifütyülve éreztem magam, soha meg nem bocsátottam ezért Klárának. Nem a bikaviadal bántott, hanem a rádióhoz és a mozihoz fűzött reményeim kicsúfolása.

Még másnap is sajoztak a sebek, alig reggeliztem valamit, amit anyámnak húsvéti gyónásommal magyaráztam, miközben apám már jóllakottan tolta félre a tányérját és a kávéscsészéjét, és belemerült az újságolvasásba.

Klára mindezt azért teszi velem, hogy ne menjek el Weis úrékhoz, irigységből, mert ő nem lehet ott, igyekeztem helyre tenni a dolgot, s közben újabb magyarázatot találni viselkedésére. Mert én vagyok mindig a kiváltságos, az úrigyerek. Nélküle talán rá sem döbbenek, hogy én valójában mégis kiváltságos vagyok, de azt, amibe az ember beleszületik, csak mások tartják kiváltságnak.

– Hallottad, anya, miről van szó a mai Földosztó vezércikkében? – szólt oda apám, beleveszve a nagyalakú újság lapjaiba, ami a fejét is teljesen eltakarta: „Akárhányszor leírom azt a szót: nemzetiség, ki-sebbség – olvasta fönnhangon – mindig erőszakot kell vennem maga-

mon, hogy a kezem meg ne mozduljon, mert mindig érzem, gyalázat esik emberi mivoltomon. Mit is jelentenek ezek a szavak? A kis-ázsiai törökök a keresztényeket értik alatta, Mussolini a dél-tiroli németekre vonatkoztatja, akiket akkor űznek ki, amikor akarnak, de a legdöbbenetesebben Diószegi Tibor magyarázza a szó jelentését, aki szerint a kisebbségek azok a szerencsének, akiket kenyérre kennek lekvárnak, és megesznek a győzedelmes pápuák. Gyászos és lealázó már maga a szó . . .”

– És most mit akarsz ezzel mondani? – szól közbe anyám.

– Én semmit, de hallgasd tovább. „A vajdasági magyarság vezérei, törzsfőnökei permanens őrzőangyalai ugyanazok, akik megalkudtak az új impériummal. Ők a vörös malom gépészei. Úgy rendezkedtek be, hogy permanensen mentsék a magyarságot, amelyet hagynak az ájultság, az állandósított vérvesztés állapotában, hogy le ne rázhassa őket magáról, és mindenkoron rájuk szoruljon. Kitapogatják a tömeg vérző sebeit, tablettákat, csillapító szereket adagolnak időközönként, amelyek hatásának eltűnésével még rosszabbul érzik magukat. A sebeknek azonban sohasem szabad begyógyulniuk, a tömegeknek sohasem szabad biztonságba kerülniük, sohasem szabad öntudatra ébredniük, mert akkor elzavarják az őrzőangyalokat . . .”

– Ez aztán már túlzás – háborodott föl, szerintem is jogosan, anyám. – Hát nem ezek közé akartátok küldeni Zentára Székely Sanyit képviselőnek? És ha elmegy, most róla is ezt föltételeznéd?

– Várjál – emelte föl mutatóujját, és folytatta: „Ezek a látszólagos írt számunkra távoli helyekről ígérnek, a népligáktól és népszövetségekből, Genfből és Párizsból, nagyköveti konferenciáktól, közben csak grazi és baseli nagynénikre számíthatnak.”

Éreztem, apám nem folyamatosan olvas, hanem mazsolázik az írásból, amihez egyébként adottsága volt, mert a hosszú-hosszú cikkekben is mindig megtalálta azt a néhány hangsúlyos mondatot, ami-miatt íródott. Anyámnak is gyanús lehetett e kertészi szöveggymolálás, mert nem volt rest, föltette olvasószemüvegét, és apám háta mögé lopózott. Néhány pillanat múlva szinte diadalmasan bökött a lap aljára.

– Hát ezt miért nem olvasod?

– Mert az utolsó bekezdés csak Vukov Lukács illúziója. Még hogy „ha a magyarság a többi népekkel megszerzi a politikai hatalmat, akkor szabadon rendezkedhetik be, mint a nemzetiségek a szabad Amerikában, ahol minden európai nyelven beszélnek, de nem ismerik azt a szót: kisebbség”. Erről csak akkor ábrándozhatnánk, ha a földtekéről leradíroznák Európát, és újratelepítenék ma született bárányokkal.

– Agyadra megy ez a sok újság – zárta le anyám a maga részéről a vitát, s már indult is a konyhába a reggelizéstől maradt csetressel.

– Volt ebben a megállapításban sok igazság, mert én, mint a körhíntázásba, úgy szédültem bele, amikor a kormánypárti Napkeletet összevettem az ellenzéki Földosztóval, a katolikus Vajdasági Kultúrát az Evangélikus Vándorúttal, a jobboldali Szélrózsát a baloldali Szikrával. Már hogyan zavarodtam volna bele, amikor a Napkeletben azt olvasom, hogy dr. Dénesi József egyenesen a magyar ügy vértanúja, mert mint a topolyai magyar párt elnöke nem kaphatott útlevelet pesti gyógykezeltetéséhez, ezért halt meg, még ugyanebben az ügyben a Földosztó azzal érvelt, hogy mindez csak ámitás, mert nincs a világon szanatórium, amelyben meggyógyulhatott volna. „Hozzá tartozik ez az öndicsőítési folyamathoz – olvashattam. – És miért nem emelnek vádat – tette fel a kommentátor nem kis bátorsággal a kérdést – azokért a magyar munkanélküliekért, akik nemzetiségük miatt nem kaptak földet, és nyomortanyákon pusztultak el, mert nem juthattak egy pohár tejhez.” Kinek van itt igaza? Mindkettőnek, senkinek? Vagy létezik egy harmadik igazság is? Mert a Földosztó számomra izgalmas vezércikké még tovább ment, és a Rigómezőre telepített itteni parasztok sorsát említve tette fel a kérdést: „A magyar feudálisok évszázadokon keresztül miért nem adtak nekik annyi földet, hogy hozzá nőhettek volna az itteni talajhoz? Azokat nem kell siratni, akik sehol sem találhatnak védelmet?”

Bele kell ebbe tébolyulni. Mint ahogy abba is, amit épp akkor olvastam, amíg apám a Földosztót böngészte. A Vajdasági Kultúra a magyar hertegprímás körlevelét hozta, amelyben már jó előre figyelmezteti a hívőket, hogy a rádión közvetített szentmise hallgatásával nem lehet eleget tenni a szentmisei kötelezettségnek, a Vándorút meg ugyanazt a rádiót a prédikációkkal a széles tömegek szolgálatába kívánja állítani.

– Hát nem lehet, hogy a világ rendjét és rendetlenségét csak az érdekek mozgatják! – háborodtam föl. – Hogy az egyházat, a politikát, az iskolát, sőt még a bikaviadalokat is, amelyen a matador azért kap hét-nyolc ezer pezetát, hogy minél busásabb legyen a belépőjegy, és aztán az államkassza bevétele!

Ezek voltak az én húsvét előtti kötelező gyónásom gondjai. Hogyan menjek el mindezzel Leer esperes úr elé, még a gyóntatószékből is kipenderít, mint parázna hitszegőt. Tervet agyaltam ki, hogyan környékezzem meg.

(Folytatjuk)